V460

SKL 2

Lic bl. 4.
Gaarne retour.
Vdr

17E BIJLAGE. ARCHIEF EN MUSEUM

Bureau v. d. Rijksinspecteur voor Roerende Monumenten

DEPARTEMENT BIBLIOTHEEK OPVOEDING, W. E. &

1934 VERSLAG VAN DE GEMEENTE UTRECHT

V 2160

N.r 17.

I. ARCHIEF

In de samenstelling van het personeel kwam dit jaar geen verandering. Personeel.

Het archiefgebouw bevindt zich in goeden staat van onderhoud. Gebouw.

Het vraagstuk van de uitbreiding der bergruimte kwam dit jaar eindelijk tot een oplossing. In het vorige verslag kon reeds vermeld worden, dat de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen zich in beginsel met het voorgestelde plan vereenigd had en er de voorkeur aan gaf, dat de Gemeente het werk zou doen uitvoeren. Het onderdeel der financieele regeling, waarover toen nog eenig overleg noodig bleek, betrof den afschrijvingstermijn, binnen welken de te sluiten overeenkomst niet zou kunnen worden beëindigd, zonder dat aan de Gemeente werd terugbetaald het niet afgeschreven deel der verbouwingskosten. Daaromtrent werd thans overeengekomen, dat deze termijn op 25 jaren zou worden gesteld. Op dezen grondslag is vervolgens door den Gemeenteraad bij besluit van 22 Februari 1934 een krediet van ƒ 8.500,— voor de verbouwing verleend. Nadat daarop de goedkeuring van Gedeputeerde Staten was ontvangen, konden de voorbereidingen van de verbouwingswerkzaamheden, waarvoor, na overleg met den Rijksarchivaris, volgens mijn aanwijzingen door den architect van Gemeentewerken, Ir. J. I. Planjer, de teekeningen waren ontworpen, een aanvang nemen. Bij openbare aanbesteding werd het daarvoor vatbare ge-

Aan Heeren
Burgemeester en Wethouders
van Utrecht.

DEPARTEMENT BIBLIOTHEEK OPVOEDING

deelte van het werk gegund aan J. Kardolus te Delft voor een som van ƒ 6.923,—. Tegen het einde van het jaar waren, onder toezicht van den Rijksgebouwendienst, de ijzeren stellages gebouwd, de vroegere open lichtschachten dichtgemaakt, de nieuwe stalen archiefstellingen geplaatst en de electrische leiding aangelegd.

Deze verbouwing, waardoor een nieuwe plankruimte van 840 m verkregen werd, maakte een algeheele verplaatsing der archiefstukken noodzakelijk. Tegelijk daarmede werd een nieuwe indeeling van het depot ontworpen, in dier voege dat voortaan in de benedenverdieping bewaard zullen worden de historische en topografische atlassen, de over te brengen bibliotheek over Utrecht en de dagelijks geraadpleegde doop-, trouw- en overlijdensregisters, de eerste en tweede verdieping het eigenlijke stadsarchief benevens het rechterlijk archief zullen bevatten, terwijl op de bovenste verdieping de bij het stadsarchief gedeponeerde archieven en de gebonden jaargangen van Utrechtsche couranten zullen worden ondergebracht. Tijdens dit verslagjaar nog werden de overbrenging van de bibliotheek, tot nu toe opgesteld in een der tot het bureau behoorende vertrekken en de verplaatsing en schoonmaak van het middeleeuwsch stedelijk archief tot stand gebracht. De dagelijksche leiding van dit werk heb ik, evenals het in het nieuwe jaar vallende, zeer omvangrijke vervolg daarvan, geheel aan den adjunct-commies G. Brinkhuis kunnen overlaten.

De huur van het gebouw, die op 30 Juni 1933 reeds geëindigd was en die met het oog op de toen reeds in overweging zijnde verbouwing, waarmede in de nieuwe huurovereenkomst rekening zou moeten worden gehouden, stilzwijgend verlengd was, bleef ook dit geheele jaar op dezelfde wijze doorloopen, daar het opmaken van het contract uitgesteld moest worden tot de kosten der verbouwing

bekend zouden zijn, wat aan het eind van het jaar nog niet het geval was.

Brandblusch- en reddingsmiddelen.

De brandblusch- en reddingsmiddelen werden volgens de bestaande voorschriften door de brandweer nagezien en daarbij volkomen in orde bevonden.

Materieele toestand der verzamelingen.

Over het geheel genomen bevinden de in het depot aanwezige archieven zich in voortreffelijken toestand. Toch dient geregeld de hand aan het onderhoud te worden gehouden. Zoo werden dan ook 6 deelen der Vroedschapsresolutiën, 21 deelen der Registers van transporten en plechten, het huisgeldregister van 1777 van de wijken Papenvaandel en Eykenstam en eenige andere registers opnieuw ingebonden of hersteld.

De portretten van klein formaat deel uitmakende van den historischen atlas werden van de niet meer voldoende houten kastjes naar een daarvoor aangeschaft stalen ladenblok overgebracht. Tot nu toe op kleine gele kartons geplakt, zullen zij worden overgebracht op grijze kartons van hetzelfde formaat als voor den topografischen atlas in gebruik zijn. Daarmede zal een uniform systeem van berging voor beide atlassen verkregen zijn.

De laden der zegelkasten werden van nieuwe etiketten, gevat in koperen etikethouders, voorzien.

Voortgang der werkzaamheden.

De administratie, de voorlichting van bezoekers, de behandeling van schriftelijke aanvragen om inlichtingen en de onderzoekingen voor den gemeentedienst namen ook dit jaar weer veel tijd in beslag. Niettemin konden nog tal van werkzaamheden van meer zuiver archivalischen aard verricht worden. Inventarissen werden vervaardigd van de archieven van het voormalige Zanderinstituut en

het Koninklijk Scherpschuttersgenootschap St. Hubert, beide in het vorig jaar aan de Gemeente geschonken. De stukken van de opgeheven Schoenmakersbus werden geheel, het vrij omvangrijke archief van het Departement Utrecht van de Maatschappij van Nijverheid en Handel voor een groot deel beschreven. Beide archieven worden onder de aanwinsten van dit jaar nader aangeduid. De inventaris van het archief van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, dat in het gemeentedepot is ondergebracht, werd overeenkomstig den werkelijken toestand van het archief bijgewerkt en door het Genootschap als bijlage achter haar jaarverslag over 1934 afgedrukt.

De bewerking van den index op de Registers van transporten en plechten vorderde tot 1670, zoodat deze belangrijke reeks registers thans over de jaren 1570—1670 beter voor het gebruik toegankelijk is gemaakt.

Aan het ordenen en nummeren van de gezamenlijke werken van mijn voorganger Mr. S. Muller Fz., indertijd na zijn overlijden door zijn weduwe aan het archief geschonken, werd de laatste hand gelegd. Een tot nog toe ontbrekend overdrukje werd door schenking verkregen, waarna de kleine opstellen van 1914—1922 en de courantenartikelen van 1919—1922 te zamen konden worden ingebonden.

De onder de aanwinsten vermelde, uit de nalatenschap van den fotograaf S. van Blitz ontvangen collectie fotografische negatieven werd gesorteerd. Ongeveer 500 stuks bleken in aanmerking te komen om bij de verzameling negatieven van het archief te worden ingelijfd, 144 stuks werden overgedragen aan het Rijksarchief, 386 stuks aan het Centraal Museum en een klein aantal aan het Kunsthistorisch Instituut. Het overblijvende werd volgens verlangen van den overledene vernietigd.

In enkele woorden mogen hier de opgravingen op het Domplein wederom gememoreerd worden. De uitkomsten van de beide vorige campagnes, waarvan inmiddels de wetenschappelijke verslagen van de hand van dr. A. E. van Giffen voor zoover de opgraving van 1929 betreft, en van die van dr. C. W. Vollgraff en dr. G. van Hoorn betreffende de opgraving van 1933 verschenen zijn, waren voor de Directie van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen aanleiding opnieuw de medewerking van het Gemeentebestuur in te roepen voor de voortzetting van het werk. Dit heeft gemeend de gevraagde medewerking te kunnen verleenen op denzelfden voet als het vorige jaar was geschied. Tot de toen gestelde voorwaarden behoorde, dat de leider van het werk overleg zou plegen omtrent de plaats der opgravingen met den Gemeentearchivaris en den dienst der Gemeentewerken en dat de voorwerpen, welke gevonden zouden worden, ter beschikking zouden worden gesteld van den Directeur van het Centraal Museum. Te meer bestond aanleiding voor de Gemeente om haar medewerking te verleenen, omdat een dergelijk werk zich zoo goed leent om dienstbaar te zijn aan de werkverruiming en in het bijzonder om uitgevoerd te worden in werkverschaffing met tewerkstelling van ongeschoolde krachten. Als plaats voor de nieuwe opgraving werd gekozen een vak, gelegen ten zuiden van en aansluitend aan de in 1933 onderzochte strook aan de westzijde van het Domplein. Onder leiding van dr. C. W. Vollgraff werd het werk van gemeentewege op 4 Juni aangevangen en in de tweede helft van Juli beëindigd. Wederom werden belangrijke gegevens verkregen over de ligging van de St. Salvatorskerk en thans ook over de omwallingen der twee opeenvolgende romeinsche legerplaatsen.

Gebruik der verzamelingen.

Voor den gemeentedienst werden onderzoekingen ingesteld en rapporten uitgebracht over: den eigendom van een gedeelte der Kruisvaart; den eigendom van den berm van de Vecht, gelegen tegenover de Kollewijsteeg; de bevoegdheid van Burgemeester en Wethouders om een bestemming te geven aan het fonds van het voormalig Marsliedengild; den eigendom van de Gogsche steeg; de verplichting tot onderhoud van het jaagpad langs de Vecht van Nieuwersluis tot den Hinderdam; den eigendom van een gedeelte van de Molenwerfsteeg; den eigendom van een overbouwd poortje in de Groenesteeg; den eigendom van de stoep vóór het perceel Kromme Nieuwegracht nr. 18; de stads kleine schulden nrs. 344—348, betrekking hebbende op perceelen aan den Vaartschen Rijn bij Rotsoord; het vermeende, door paus Sergius aan de Utrechtenaren geschonken burgerschap van Rome; de Hieronymusschool en de Domus pauperum; een voorgestelde naamsverandering van de Muntstraat; de rooilijn Domstraat, hoek Domplein; het reglement van de Fundatie van Renswoude; nieuwe straatnamen en gegevens omtrent de personen, naar wie straten genoemd zijn.

Ook dit jaar werden wederom mondeling en schriftelijk tal van inlichtingen aan particulieren verstrekt. Zeer velen ook kwamen geregeld persoonlijk onderzoekingen van uiteenloopenden aard instellen. Evenals het vorig jaar kwamen onder hen niet weinig Duitschers voor, die hun arische afstamming zochten te bewijzen.

Archiefstukken en boekwerken werden herhaaldelijk naar elders ter raadpleging overgezonden, evenals stukken uit andere archieven ten behoeve van bezoekers op het archief alhier werden gedeponeerd.

Aan vele aanvragen om afschriften van en uittreksels uit archiefstukken en fotografische reproducties van archivalia of afbeeldingen

in de atlassen werd wederom voldaan. Ook werden eenige afgietsels van zegels aan een oudheidkundige vereeniging verstrekt.

Aan den inhoud der beide atlassen werd door tentoonstelling van gedeelten eruit wederom grootere bekendheid gegeven. De tentoonstelling door de Vereeniging „Oud-Utrecht" omstreeks Paschen in het Aardrijkskundig Instituut aan de Drift gehouden, was geheel ingericht uit bestanddeelen van den historischen atlas der stad. In tal van fraaie prenten, teekeningen en fotografieën kon men de hoofdgebeurtenissen uit Utrechts belangwekkende geschiedenis nagaan. Voor de wisselende tentoonstelling in de historische afdeeling van het Centraal Museum werden dit jaar achtereenvolgens gekozen: portretten van Utrechtsche schilders, afbeeldingen van de St. Janskerk, gezichten buiten de Wittevrouwenpoort en afbeeldingen van het bolwerk Manenburg.

Aanwinsten en verliezen.

Onder de aanwinsten dient in de eerste plaats genoemd te worden een twintigtal oorkonden en charters van de 14e—17e eeuw, door den Rijksarchivaris in de provincie Utrecht in het archief van het kapittel van St. Jan aangetroffen en aan de Gemeente overgedragen. De stukken behooren tot de archieven van de St. Jansbroederschap in de St. Janskapel, van de St. Antonisbroederschap in de St. Janskerk en van de Fundatie van Thomas van Nykercken, waaruit ze te een of anderen tijd zijn afgedwaald. Genoemde archieven bevinden zich reeds lang in stadsbezit. Het is verheugend, dat door deze overdracht de stukken weder met de archieven, waartoe ze behoorden, vereenigd konden worden.

Door den voormaligen administrateur van de in 1932 opgeheven Schoenmakersbus werd het archief dier instelling ter opname in het depot aangeboden. Eveneens werd in bewaring

genomen het oud-archief van het Departement Utrecht van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel.

Onder de aanwinsten van niet zuiver-archivalischen aard verdienen ook eenige een afzonderlijke vermelding. De fotograaf S. van Blitz, van wiens diensten het archief langen tijd gebruik maakte, liet aan het Gemeentearchief uit zijn collectie negatieven na die, welke voor de gemeentelijke verzamelingen van belang konden zijn. Van zijn erfgename, mejuffrouw E. van Blitz, kon voor een uiterst aannemelijken prijs het eenig bekende, volledige exemplaar van Saftlevens panorama van de stad Utrecht (1648) aangekocht worden. De fraaie ets, waarop de stad uit het noordoosten gezien wordt, moet om haar zeldzaamheid, haar artistieke en topografische kwaliteiten als een belangrijke aanwinst voor de stedelijke verzamelingen worden beschouwd. Eveneens kon het archief door koop verkrijgen een fraaie teekening van P. J. van Liender uit het jaar 1756, een gezicht gevende op de noordzijde van het Domplein en het transept van den Dom met de daarvóór nog aanwezige overblijfselen van het schip der kerk. Het ontbreken van een gedeelte van den opbouw van den westgevel, welke nog voorkomt op een penteekening van De Beyer van 1736, maakt de teekening van Van Liender mede van belang voor de dateering van de slooping van dit gevelfragment. Eindelijk werden van mevrouw L. J. Royaards barones van Hardenbroek te Leusden in bruikleen ontvangen 20 teekeningen en olieverfschilderingen van groot formaat, in 1868—1873 vervaardigd door W. C. van Dijk, voorstellende gezichten in en om het bolwerk Vredenburg, in het bolwerk Manenburg en in de krypt van de St. Pieterskerk.

Evenals in de beide vorige jaarverslagen moet ook ditmaal worden volstaan met vermelding van de namen der overige schenkers en

wordt ook de lange reeks instellingen en vereenigingen te Utrecht en elders, die het archief hun jaarverslagen deden toekomen, achterwege gelaten.

Geschenken dan werden ontvangen:

a. voor de bibliotheek over Utrecht en de algemeene bibliotheek: van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, de Gedeputeerde Staten van Utrecht, de gemeentebesturen van Amsterdam en Rotterdam, den Gemeentelijken dienst van Kunsten en Wetenschappen te 's-Gravenhage, den Algemeenen Rijksarchivaris, het Gemeentearchief van Amsterdam, het College van Curatoren der Universiteit, de Universiteitsbibliotheek, het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, het Historisch Genootschap, de Vereeniging „Oud-Utrecht", het Aartsbisschoppelijk Museum, het Museum van Nieuwe religieuse kunst, het Oud-katholiek Museum, het Museum voor de grafische vakken, het Dordrechtsch museum, The Metropolitan Museum of art te New-York, The Museum of fine arts te Boston, de Utrechtsche Volksuniversiteit, de Openbare Leeszaal, de Raad van Beheer der Jaarbeurs, de Kamer van Koophandel en Fabrieken, de Vereeniging tot bevordering van Vreemdelingenverkeer, de afd. Utrecht van den Alg. Protestantenbond, de Compagnie des Eaux d'Utrecht, de Vereeniging van taxateurs, makelaars en bemiddelaars in zake aan- en verkoop van onroerende goederen, de comité's van de tentoonstelling over „de Afscheiding van 1834" en van de Grafische tentoonstelling (Grato), de redacties van den Provincialen Almanak, van den Almanak der Utr. Vr. Stud. vereeniging, van het Jaarboekje der Gereformeerde kerk, van „De Tampon", van „Ons Diakonessenhuis" en van „Omnibus", A. M. van Akerlaken Jr., jhr. mr. dr. E. A. van Beresteyn te 's-Gravenhage, dr. J. W. Berkelbach van der Sprenkel

te Haarlem, W. J. van Bockel, W. H. de Bouter, dr. C. D. J. Brandt, dr. M. R. J. Brinkgreve te Voorschoten, J. W. Deetman, G. A. Evers, mevrouw dr. S. C. J. Jessurun-ten Dam Ham te Amsterdam, dr. F. Ketner, G. van Klaveren Pz., mr. A. J. Labouchère, F. Pels Leusden te Würzburg, prof. dr. O. Oppermann, M. C. Sigal Jr. te Vlaardingen, dr. W. J. A. Visser te Eindhoven en mr. H. Waller.

b. voor de topografische en historische atlassen:

van de Universiteitsbibliotheek, het Kunsthistorisch Instituut, de Vereeniging „Oud-Utrecht", den Raad van Beheer der Jaarbeurs, de Vereeniging ter bevordering van Vreemdelingenverkeer, de directies van het Utr. Dagblad en de Utr. Courant, de redactie van den Provincialen Almanak, W. van Beuningen te Vught, mejuffrouw E. van Blitz, F. J. A. Calkoen te Amersfoort, G. A. Evers, P. de Jong te Rotterdam, dr. G. C. Laubouchère, jhr. mr. A. H. Martens van Sevenhoven te Arnhem, dr. W. Moll te 's-Gravenhage, mevrouw A. M. van Noorle Jansen-Hondius van den Broek, prof. dr. A. A. Nijland, K. Roelants, A. Sandor te Berlijn, Th. Haakma Wagenaar en mr. H. Waller.

Tegenover deze aanwinsten stonden geen verliezen.

II. MUSEUM.

Personeel. Aan den assistent, den heer J. M. Lauweriks, werd op zijn verzoek met ingang van 15 April eervol ontslag verleend. In de vacature werd met ingang van 1 Juli tijdelijk voorzien door aanstelling op arbeidsovereenkomst van mejuffrouw F. D. F. Bijleveld, die reeds geruimen tijd als volontaire aan het museum werkzaam was geweest. Reeds met 1 December zag zij zich echter wegens gezondheids-

redenen genoodzaakt haar werkzaamheid te beëindigen. In afwachting van een geschikte opvolgster is de betrekking daarop gedurende de maand December onvervuld gebleven.

Openstelling museum.

Gedurende de zomermaanden werd een proef genomen met een wijziging in de uren van openstelling van het museum. Reeds lang toch was het als een groot bezwaar gevoeld, dat het museum ook in den zomer reeds te 4 uur sloot, doch de vermeerdering van personeelskosten, die een langer openhouden met zich mede zou brengen, had totnogtoe daarvan teruggehouden. Het bleek echter mogelijk een zoodanigen rooster van diensturen met afwisselende diensttijden voor het personeel te ontwerpen, dat een proef om het museum voortaan des zomers van 10—5 uur en des Woensdags en Zondags van 2—5 uur toegankelijk te stellen gerechtvaardigd scheen. Van 1 Augustus tot 15 October is deze regeling daarop toegepast. Het resultaat mag wat het bezoek betreft gunstig genoemd worden, wat het personeel aangaat bleek de regeling echter niet geheel zonder bezwaar, zoodat een voorstel tot definitieve invoering nog niet kon worden gedaan.

Gebouwen.

Het museumgebouw zoowel als het gebouw van de Fundatie van Renswoude, waarin een gedeelte der verzamelingen is ondergebracht, bevinden zich in goeden staat van onderhoud.

Het reeds in het vorige verslag vermelde afbikken van den kelder van den refter, waarin het oude Utrechtsche schip is opgesteld, werd in het begin van het jaar ter hand genomen. Bij dit werk deed zich echter een groote tegenvaller voor. Groote stukken muur bleken bij de verwijdering van de cementlaag in zeer slechten staat te verkeeren en dringend herstelling te behoeven. Het door den dienst der Gemeentewerken voor het werk aangevraagde krediet was

dientengevolge vrij spoedig uitgeput, hetgeen tot een langdurige staking der werkzaamheden leidde. Eerst na eenige maanden, nadat een nieuw krediet was toegestaan, konden deze hervat worden, waardoor het tot half Augustus geduurd heeft, voor het werk geheel gereed kwam. De uitslag heeft volkomen aan de verwachtingen beantwoord. Nu het prachtige oude metselwerk van reuzenmoppen weer te voorschijn is gekomen, is een imposante ruimte verkregen, waarin het oude schip voortreffelijk tot zijn recht komt.

Daar ook de lichtleiding vernieuwing vereischte, werd tevens een nieuwe verlichting aangebracht, die erop berekend is niet alleen het schip bij donkere dagen te verlichten, maar ook de schoonheid van bogen en gewelven van den kelder te doen uitkomen.

Herhaaldelijk is er reeds de aandacht op gevestigd, dat de ruimte, die het museumgebouw biedt, ten eenenmale onvoldoende is om de steeds aanwassende verzamelingen te herbergen. Niet alleen de verzameling der Gemeente lijdt onder dit plaatsgebrek, maar ook die van het Aartsbisschoppelijk Museum. Zooals reeds in het verslag over 1932 vermeld is, was het volstrekt onmogelijk aan de nieuwe door het bestuur van dit museum gevormde afdeeling „Nieuwe religieuse kunst" onderdak in het gebouw te verleenen. De gemeente is daaraan tegemoet gekomen, door eenige daarvoor zeer geschikte lokaliteiten in het voormalige St. Catharijne-convent aan de Lange Nieuwstraat voor dit doel te doen inrichten en deze aan het Aartsbisschoppelijk Museum in gebruik te geven. Op zeer smaakvolle wijze is de nieuwe afdeeling daar door den conservator van het Aartsbisschoppelijk Museum, den heer Jan Eloy Brom, ingericht, waarna deze op 8 Mei op plechtige wijze als onderdeel van genoemd museum is geopend. Het blijft echter te betreuren en het zal het bezoek aan deze afdeeling stellig niet ten goede komen,

dat de beide deelen van dit zoo belangrijke museum nu gescheiden zijn. Ten duidelijkste blijkt hieruit alweer, hoe dringend de uitbreiding van het hoofdgebouw van het museum is. Door dit gebrek aan ruimte wordt de gestadige ontwikkeling der verschillende verzamelingen op gevoelige wijze geschaad.

Brandbluschmiddelen.

De brandbluschmiddelen werden door den dienst der brandweer ingevolge de bestaande voorschriften tweemaal nagezien. Gebreken kwamen daarbij niet aan het licht.

Materieele toestand der verzamelingen

De toestand der verzameling blijft bij voortduring bevredigend. Wat de schilderijen betreft, behoefde de restaurateur slechts voor een drietal zijn bijstand te verleenen. Onder de van het Genootschap Kunstliefde in 1918 overgenomen schilderijen bevond zich een groot doek van Jan van Bijlert met de voorstelling van Venus en Adonis, dat tezamen met verscheiden andere stukken indertijd als behangsel van de zaal in het perceel Nieuwegracht nr. 6 had gediend en in zeer verganen toestand verkeerde. De kosten van een algeheele restauratie was dit stuk niet meer waard. Het nog het best bewaarde en belangrijkste gedeelte, het grootste deel van de Venusfiguur, heb ik daarom uit laten snijden en zorgvuldig laten restaureeren. Het bewaart aldus de herinnering aan het niet meer te redden groote stuk, dat ik overigens heb laten fotografeeren. Een tweede schilderstuk van Jan van Bijlert met de curieuse voorstelling van collecteerende dischgenooten van het St. Jobs-gasthuis, dat uit den kunsthandel aangekocht kon worden, had een vuile vernislaag. Het is derhalve schoongemaakt en vormt nu een fraaie aanwinst tot het werk van Bijlert. Ten slotte werd gebruik gemaakt van de vergunning, verleend door den eigenaar van een mansportret van

J. R. van Niewael, dat deze aan het museum in bruikleen had gegeven, om het van een hinderlijke overschildering te laten ontdoen. Daarbij kwam een crucifix te voorschijn, dat in de compositie van het schilderij een onmisbare plaats vervulde. De behandeling bracht dus voor dit werk van den Utrechtschen meester een groote winst. Als gewoonlijk zijn deze restauraties weer verricht door de firma Schuuring & Adama te 's-Gravenhage, die zich met de meeste zorg daarvan gekweten heeft.

Verschillende kleine herstellingen aan museum-voorwerpen werden op de gebruikelijke wijze door het personeel uitgevoerd.

Voortzetting der werkzaamheden.

Met de restauratie van het oude aan de Van Hoornekade opgegraven schip kon wegens den onverwacht langen duur van de boven reeds vermelde werkzaamheden aan den kelder, waar het is opgesteld, slechts gedurende de laatste 4 maanden van het jaar worden voortgegaan. Wat thans nog aan het met goeden uitslag gereconstrueerde schip te doen was, bestond in het restaureeren van de talrijke grootere en kleinere scheuren, die zich nog in het hout bevonden en het tegelijk doen ondergaan van het hout van een laatste bewerking om de consistentie ervan zooveel mogelijk te verhoogen. Nadat talrijke proefnemingen tot het vaststellen van een bruikbaar procédé hadden geleid, werd met de bewerking van den achtersteven van het schip een aanvang gemaakt. Op het eind van het jaar kwam dit gedeelte ook gereed. Op gelijke wijze zullen achtereenvolgens ook de overige gedeelten van het schip behandeld worden. Het is een minutieus en groote zorg eischend werk, waar nog verscheiden maanden mede gemoeid zullen zijn.

Van den wegwijzer door het museum werd een nieuwe druk met geheel herzienen en aangevulden tekst bezorgd.

Voor den catalogus der voorwerpen van kunstnijverheid, welks samenstelling thans aan de orde is, werden tal van voorbereidende werkzaamheden verricht.

De kaartcatalogus van gegevens betreffende Utrechtsche kunstenaars en die van de afbeeldingen-verzameling werden geregeld bijgehouden. Hetzelfde was het geval met den nieuw aangelegden inventaris in kaartvorm van de verzameling teekeningen en prenten van Utrechtsche kunstenaars.

In de maanden Juni en Juli werd een tentoonstelling gehouden van eenige onder voorbehoud van nadere goedkeuring aangekochte belangrijke Utrechtsche schilderijen, aangevuld met een aantal fraaie werken van Utrechtsche meesters of anderszins op Utrecht betrekking hebbende uit de verzameling van den kunsthandel D. A. Hoogendijk & Co. te Amsterdam. Mede werd hierbij tentoongesteld een door mijn bemiddeling door Regenten van het Gereformeerd Burgerweeshuis aangekocht merkwaardig historisch schilderij van P. G. van Os, voorstellende den intocht der Kozakken in Utrecht op 28 November 1813. Gelijk bekend wordt „Kozakkendag" nog jaarlijks in het weeshuis herdacht en met het oog op deze traditie gingen Regenten, toen dit stuk uit de voormalige Russische keizerlijke verzamelingen aan de markt kwam, gaarne tot den aankoop over.

Aan de herdenkingstentoonstellingen ter eere van Isaäc Israëls bij den Kunsthandel Huinck en Scherjon te Amsterdam en in „Pulchri Studio" te 's-Gravenhage werd door het museum deel genomen door inzending van eenige schilderijen van den meester, aan de tentoonstelling van Nederlandsche Italianiseerende kunst, door de maatschappij Arti et Amicitiae te Amsterdam ingericht in aansluiting aan de Italiaansche tentoonstelling in het Stedelijk Museum aldaar,

door beschikbaarstelling van een aantal belangrijke werken uit onze verzameling, waaronder van Blocklandt, Wttewael, Ter Brugghen, Honthorst, Bijlert, Jan Both en Paulus Bor.

Voor het nieuwe Reisboek van den A.N.W.B. Toeristenbond voor Nederland werd een uitvoerig overzicht van de verzamelingen van het museum samengesteld, terwijl aan het museum eveneens meerdere bekendheid werd gegeven door een viertal artikelen van de hand van de conservatrice in het maandblad „Sticht en Stad".

Aanwinsten en verliezen.

De aanwinsten waren dit jaar niet minder talrijk dan vorige jaren, zooals het hiervolgend overzicht doet zien.

Geschenken. Het interessante schilderijtje „Diana en Actaeon", toegeschreven aan den Utrechtschen schilder Joos de Beer, tot dusver in bruikleen afgestaan door den heer D. A. Hoogendijk te Amsterdam, werd thans door dezen aan het museum geschonken. De aanwinst is daarom zoo welkom, omdat van dezen schilder, die de leermeester van Abraham Bloemaert en Joachim Wttewael is geweest, tot voor kort geen enkel werk bekend was. Eerst een zestal jaren geleden is een groep van vier met B gesigneerde werken met groote waarschijnlijkheid aan Joos de Beer toegeschreven kunnen worden en aan deze groep sluit het hierbedoelde stukje zich volkomen aan.

De verdere schenkingen bestonden uit: een schilderij van F. X. Bourkart, een vrouwenportret uit 1833, merkwaardig om het kostuum, van den heer dr. G. C. Labouchère; een pastel van J. C. U. Legner, Portret van mevrouw Legner, van mejuffrouw S. W. Renier; een serie teekeningen en schetsen van P. van Loon, van mevrouw A. van Oven-Calkoen te 's-Gravenhage; prijspenning, door J. C. Wienecke gemaakt voor den burgemeester van Zeist, in de verschillende

stadia van bewerking, van mr. C. J. baron van Tuyll van Serooskerken, oud-burgemeester van Zeist; bronzen penning van T. Dupuis en B. J. Ingen-Housz op het 25-jarig regeeringsjubileum van H. M. de Koningin en bronzen penning van mejuffrouw G. Rueb op het 50-jarig staatsburgerschap van H. M. de Koningin Moeder, van mr. dr. G. A. W. ter Pelkwijk; bronzen penning van mevrouw D. Halbertsma-Grosse Schröder met de beeltenis van G. Halbertsma, directeur van de Handelsmaatschappij G. Halbertsma, van den heer G. Halbertsma; zilveren denarie van bisschop Herman van Hoorn, van den heer W. Stooker; zilveren denarie van bisschop Hendrik I van Vianden, van den heer N. van Leeuwen te Montfoort; gevelsteen met wapenschild, van mejuffrouw E. van Blitz; twee gevelsteenen met het jaartal „Anno"—„1690", afkomstig van het perceel Oosterkade 23, van den heer J. H. van der Linden; fragmenten van een steenen plaat met latijnsch opschrift, van den heer dr. C. Winkler; fragment van een zandsteenen beeldje en fragmenten van een gotischen pilaster en pijler, gevonden op het terrein van het voormalige Karthuizerklooster, van den heer E. Smilda; twee muurtegels, afkomstig uit een huis aan de Oudegracht, van den heer J. L. C. Bolwidt; drie potjes en een kruikje, gevonden bij den bouw van huizen aan de Nobeldwarsstraat, van den heer Th. van Scherpenzeel; een kannetje van gele aarde, gevonden in den grond van een perceel aan de Waterstraat, van den heer H. Oosterwoud; een opgeklampte eikenhouten deur, afkomstig van het huis Nieuwegracht 36, van den heer dr. S. L. Schouten; een vurenhouten portaalomlijsting, afkomstig van het huis Oudegracht 43, van den heer J. Bolte; een eikenhouten voordeur, afkomstig van het huis Domplein 1, van de firma Kemink en Zoon; een beschilderd houten uithangbord van het bureau der slijters van de tabak van de keizerlijke manufacturen,

twee snuifpotten van Delftsch aardewerk en een inktkoker zgn encrier à pompe, van de Koninklijke Tabak- en sigarenfabriek v.h. G. Ribbius Peletier Jr.; het houten model van een gemeubileerd winkelhuis, van den heer J. A. Bakker; een ijzeren vuurmand, van mevrouw A. L. Walburgh-Schmidt; een rieten vuurmand met ijzeren pot en een toestel voor het maken van cornetten, van jkvr. S. M. L. van Lennep te Zeist; een lederen brillekoker, een met bruin leder bekleede pennenkoker en een eikenhouten pennenkoker met ganzepennen, van mevrouw A. M. van Noorle Jansen-Hondius van den Broek; een perspectivisch prentenboek, van jhr. J. C. Martens van Sevenhoven te Almen; een damesrok van blauw satijn en een heerenvest van witte ripszijde, van de dames de Clercq van Weel te Heemstede; verschillende kinderkleeren, wiege-overtrekken e.d. van iemand, die ongenoemd wenscht te blijven; een grijs tafzijden parasolletje met ivoren stok, van den heer mr. A. J. Labouchère; een zwarte barège sjaal, een wiegekleed met bedrukt bloempatroon, een kleed van Zaansch stikwerk, een kinderjasje met pelerine, een geknoopt sjaaltje, een ivoren gesneden speld, een paar gebreide kinderhandschoenen, twee zwarte kralen mutsenspelden, twee armbanden en een kleine duimstok, van mejuffrouw J. H. van Gogh te Baarn; en een fragment van een damasten tafellaken van mevrouw A. H. Warren-van der Heijden.

Bovendien werd voor de bibliotheek van het museum van mevrouw E. barones d'Aulnis de Bourouill-Twiss ontvangen een aantal jaargangen van de tijdschriften „Oude Kunst", „Oudheidkundig Jaarboek", „Jaarboek van Oud-Utrecht" en „Maandblad van Oud-Utrecht".

Aankoopen. Voor de schilderijen-verzameling konden vooreerst worden aangekocht het vischstilleven van *Jacob Gillig* en het groote

jachtstilleven van *Jan Weenix*, waarvan reeds in het vorige jaarverslag melding werd gemaakt. Het eerste is een schilderijtje van zoo bijzondere kwaliteit, dat het alleszins gerechtvaardigd scheen het naast de twee reeds in het bezit van het museum zijnde stillevens van den meester aan te koopen, daar het den schilder thans eerst in onze verzameling op zijn best doet leeren kennen, het tweede is een niet minder welkome aanwinst, daar een werk van Jan Weenix nog in de verzameling ontbrak en deze meester nu met een fraai staal van zijn werk daarin vertegenwoordigd kon worden. Als derde aankoop valt te vermelden een voor onze verzameling bijzonder interessant schilderij van den overigens reeds met verscheiden werken vertegenwoordigden *Jan van Bijlert*, waarvan de voorstelling, eenige met collecte-bussen en een schaal om aalmoezen vragende personen achter een zware steenen balustrade, aanvankelijk onverklaarbaar scheen, doch die, dank zij een jaren geleden door jhr. B. W. F. van Riemsdijk uit een door hem in Vreeswijk aangetroffen ouden inventaris gemaakte aanteekening, nader geïndentificeerd kon worden als een groep collecteerende dischgenooten van het Utrechtsche St. Jobs-gasthuis. Blijkens diezelfde aanteekening is het merkwaardige stuk ook van dit gasthuis, dat een groot aantal schilderijen van Utrechtsche meesters bezat, afkomstig. Het is eenige jaren geleden weer in Amerika opgedoken en het mag een gelukkig toeval heeten, dat er thans weer voor Utrecht beslag op kon worden gelegd.

De belangrijkste aankoop van dit jaar (nog voorloopig, daar de definitieve aankoop eerst in 1935 zal kunnen volgen) mag echter wel genoemd worden het meesterlijke portret, dat *Jan Baptist Weenix* van den grooten wijsgeer René Descartes in een van de laatste jaren van zijn verblijf in ons land schilderde. Portretten van dezen als

schilder van haven- en strandgezichten, genrestukken en stillevens bekenden Utrechtschen meester zijn uiterst zeldzaam en dit met Frans Hals-achtigen zwier geschilderde portret is dan ook als een aanwinst van buitengewone beteekenis voor het museum te beschouwen.

Op gelijke wijze werd nog voorloopig aangekocht een werk van den vrijwel onbekenden Utrechtschen schilder J. A. Marienhof, dat de Opwekking van Lazarus voorstelt. Het is evenzeer een werk van fraaie kwaliteit, waarin de schilder, niettegenstaande hij door een verblijf in de zuidelijke Nederlanden den invloed van Rubens en zijn school heeft ondergaan, zijn Utrechtsche herkomst toch niet verloochent.

Voornamelijk om zijn historisch belang werd ten slotte nog aangekocht, — ook deze aankoop was nog voorloopig —, een schilderij van den bekenden Delftschen schilder van kerkinterieurs *H. C. van Vliet* met de zeer merkwaardige voorstelling van den Dom in 1672, toen deze tijdens de bezetting der Franschen tijdelijk weder voor den katholieken eeredienst was ingericht. Het is de eenige afbeelding van dien aard, die bekend is, en het stuk vormt dus een zeer te waardeeren aanwinst voor het historisch museum der stad.

Behalve deze schilderijen werd nog aangekocht een teekening van *Gerard van Honthorst*, voorstudie voor het in onze verzameling aanwezige schilderij „De dood van Seneca", een aantal gravures van de Utrechtsche kunstenaars *J. G. Bronchorst*, *G. Hoet*, *J. Nagtglas*, *H. Savery* en *Anna Maria van Schurman* en van *F. Boucher* naar *Abraham Bloemaert* en aan voorwerpen in de eerste plaats een keur uit het medailleerwerk van den bekenden stempelsnijder *J. C. Wienecke*, bestaande uit een geheele serie plaketten en penningen uit de jaren 1907—1933, en voorts een denarius van keizer Lotharius,

een schaaf met gesneden cartouche-versiering van 1774 en een vaasje van de pottenbakster Lea Halpern.

Met de verzamelingen werden vereenigd de volgende reeds aan de Gemeente toebehoorende voorwerpen: de gevelsteen van het huis Trappenburch aan de Waterstraat; een fragment van een geprofileerde schoorsteenpilaster, gevonden bij de afbraak van een perceel in wijk C; een keukenpomp met hardsteenen gootsteen, afkomstig uit het perceel Servetstraat 5; een ijzeren haardplaat met de voorstelling van de Nederlandsche Maagd en twee haardsteenen uit een huis in wijk C; negen tegeltjes, afkomstig uit het gesloopte huis Oudegracht 162, en voorts de navolgende voorwerpen, alle afkomstig van de opgraving op het Domplein: een met bandornament versierde kalksteenen sarkofaag, vermoedelijk dateerend uit de 8e eeuw, een zilveren en eenige bronzen gespen, een kogelpot, vermoedelijk uit de 5e eeuw, welke uit een groot aantal scherven nagenoeg volledig gereconstrueerd kon worden, eenige Romeinsche dakpannen en vorsten, een groote hoeveelheid scherven van terra sigillata, enkele Romeinsche gereedschappen: een ijzeren drevel, een ijzeren lepelboor, een stalen els en een bronzen pincet, een looden gewichtschijf, eenige vrij groote nog goed bewaarde lappen leder en enkele met kopspijkers beslagen schoenzolen en verder nog eenige Romeinsche en middeleeuwsche munten.

Bruikleenen. Vele bruikleenen vloeiden ook dit jaar wederom het museum toe. Vooreerst zij hier vermeld een Kruisiging uit het atelier van Jan van Scorel, waarin ik het middenpaneel meen te herkennen van de twee zijvleugels, die reeds deel uitmaken van de verzameling van het Aartsbisschoppelijk Museum. Het werd in bruikleen afgestaan door den heer D. Komter te Laren, die daaraan toevoegde het boven reeds vermelde mansportret van J. R. van Niewael en het op een glas-

ruitje geëtste portret van Piet Hein door J. Both. Een ander belangrijk bruikleen bestond uit een fraai mansportret van Anton Mor van Dashorst, dat van den heer J. H. Borghouts te Venlo werd ontvangen. Niet onwaarschijnlijk stelt het een Utrechtsch burger voor, daar het 1560 gedateerd is en Mor, die, te Utrecht geboren, steeds zeer aan zijn geboorteplaats gehecht was gebleven, hier wederom van 1560 tot 1568 verblijf hield. Niet minder belangrijk is een schilderij van Pieter Breughel den Jonge, de Bekeering van Saulus, dat de heer L. A. J. Terwindt te Nijmegen tijdelijk afstond. Naast deze werden nog de volgende bruikleenen ontvangen: een schilderij van Ambrosius Bosschaert, Bloemen- en vruchtenstilleven, van den heer C. H. Schwagermann te Schiedam; een van Hendrick Ter Brugghen, Man spelende op een doedelzak, van den heer Percy Moore Turner te Londen; een van Jan van Bijlert, Het parelsnoer, van den heer H. V. Baints; een van Jan van Kessel, De apotheose van den oorlog, van een ongenoemde; een van Nicolaes van Borculo, Portret van Hendrik van Zijl, raadsheer in het Hof van Utrecht, van het Rijksmuseum te Amsterdam; een van N. Bastert, Gezicht op de Vecht, van den heer mr. J. B. S. Nijenbanding de Boer; een van Jacoba van Heemskerck, Boerenhofstede, van mejuffrouw M. Tak van Poortvliet te Dornach; en een van Charley Toorop, Zelfportret, van den heer A. Müller Lehming te Barcelona; voorts een fragment van een 16de-eeuwsch beeldhouwwerk, voorstellende de aanbidding der drie Koningen, van den heer mr. M. J. A. M. Schretlen te Westerveld; vier bronzen plaketten van Adam van Vianen met voorstellingen uit de lijdensgeschiedenis van Jezus, van het Rijksmuseum te Amsterdam; en ten slotte een groote bonte Chineesche vaas met deksel, drie borden (celadon) met blauw decor, een groot bord met zwarten rand, het middelveld versierd met een boommotief, en een dito met blauwen

rand, het middelveld versierd met bloemmotieven, van den heer J. van der Gaag, en een japon van champagne-kleurige ripszijde, van mevrouw E. Jane—de Bosch Kemper te 's-Gravenhage.

Uit bruikleen teruggenomen werden:

door den heer C. H. Schwagermann te Schiedam het bovenvermelde schilderij van Ambrosius Bosschaert, Bloemen- en vruchtenstilleven; door den heer H. Bredius te Edenbridge het schilderij van Hendrick Ter Brugghen, De onthoofding der hl. Catharina; door den heer J. G. Gosschalk twee werken van Gilles d'Hondecoeter, beide voorstellende Orfeus met de dieren; door den heer G. Halbertsma een schilderij van Radda, Naaktfiguur; en door mevrouw R. van de Sande Bakhuyzen te Putten een Empire pendule.

Bezoek.

Het aantal bezoekers van het museum bedroeg 15.925 (v.j. 14.767), waarvan 3.078 (v.j. 3.213) betalenden.

Twee officieele ontvangsten door het Gemeentebestuur hadden in het museum plaats, de eerste van de deelnemers aan het congres van de Union des foires internationales op 4 Juli, de tweede van de deelnemers aan de IIe Conferentie van de Internationale Gesellschaft für geographische Pathologie op 25 Juli. De laatste was een avondontvangst, ten behoeve waarvan de benedenzalen van het museum, voor zoover niet reeds van een electrische verlichting voorzien, met kaarsenluchters verlicht werden.

Verkoop museum-uitgaven.

Van den catalogus van het Historisch museum werden verkocht 13 exemplaren, van den schilderijen-catalogus 245, van den beknopten wegwijzer door het museum, waarvan de nieuwe druk eerst 25 November in den verkoop kwam, 150, van het albumpje

met prentbriefkaarten 37 en van de geïllustreerde beschrijving van het Poppenhuis 50 exemplaren. Aan foto's werd voor een bedrag van *f* 77,50 verkocht.

De Gemeente-archivaris, Directeur van het
Centraal Museum,
W. C. SCHUYLENBURG.